

OM INSTITUTET FOR HISTORIE OG SAMFUNDSØKONOMI.

Foredrag ved Dansk historisk Fællesforenings Aarsmøde i Rønne, 29. Maj 1930

Den historiske Forskning har til Opgave at udrede, hvad der er passeret i Fortiden. Det lyder simpelt, men er dog en overordentlig vanskelig Opgave. Vi ved alle, hvilke uhyre Vanskeligheder der kan være forbundet med i en Retssag at opklare blot nogenlunde nøjagtigt, hvad der er passeret, selv i den aller-nærmeste Fortid. En Række Personer maa afhøres; deres altid modstridende Vidnesbyrd maa underkastes en kritisk Prøvelse. Dokumenter maa fremdrages og fortolkes o. s. v. Og dog er en saadan Retssag en forholdsvis begrænset og simpel Affære. Langt værre stiller det sig, naar det drejer sig om større Omraader, f. Eks. en Nation, en Klasses Historie eller naar det gælder at udforske de Momenter, der har fremkaldt en vis Situation.

Man kan nu som Regel heller ikke nøjes med at fastslaa de enkelte »Kendsgerninger«. I mange Tilfælde har disse ingen Mening, uden naar de ses som Led i en Helhed. Det gælder da om at finde Historiens »røde Traad«, idet den enkelte Kendsgerning kun derved faar Erkendelsesværdi.

Undertiden er de Begreber, man arbejder med, temmelig vage og uklare, utilstrækkeligt definerede. Stiller man sig f. Eks. det Spørgsmaal, hvorledes Arbejdslønnen har udviklet sig i en vis Periode, et Spørgsmaal, der dog synes ret simpelt, saa finder man, at der har været mange forskellige Lønsatser, og man kommer i Tvivl om, hvorvidt der i det hele er nogen Mening i at tale om Arbejdsløn i al Almindelighed. Eller man spørger om Hoveriets Betydning og Omfang i det 18de Aarhundrede; atter finder man, at det har vekslet overordentligt selv inden for snævre lokale Omraader.

Med Henblik paa ældre og nyere Tider kan man sige, at den historiske Forskning befinder sig mellem Skylla og Kharybdis. For den ældre Tid stiller det sig saaledes, at Kilderne er overordentlig sparsomme. Af de faa Vidnesbyrd, man har, maa man ved Anvendelse af den største Skarpsindighed og paa Grundlag af usikre Hypoteser opbygge sig et Billede af Virkeligheden. For den nyere Tids Historie har man den omvendte Vanskelighed. Her er Kildestoffet saa overvældende, at man i Virkeligheden vil være i Stand til at skaffe rigelig Dokumentation for en Række forskellige og hinanden modstridende Opfattelser. Har man alt-saa for den ældre Tids Vedkommende lykkelig undgaaet de usikre Hypotesers Skylla, falder man med Hensyn til den nyere Tids Historie let i Gabet paa Materialets kaotiske Mangfoldigheds Kharybdis.

I det sidste Tilfælde søger man under Tiden at klare sig ved Hjælp af Statistik. Statistiken er Læren om, hvorledes man kan opnaa gyldig Erkendelse ved Hjælp af Talmateriale. Den er en overordentlig vigtig Hjælpevidenskab for Socialvidenskaberne, men dens Anvendelse kræver jo i hvert Fald, at man kan skaffe sig et Talmateriale, og dette er ingenlunde Tilfældet paa alle Omraader.

Hvad enten man nu kan give de Fænomener, man har med at gøre, talmæssigt Udtryk eller ej, saa kræver den moderne Historieforskning altid Indsamling af et uhyre Materiale. Holder man sig til forholdsvis faa Eksempler, løber man for let Risikoen for, at det Udsnit af Virkeligheden, man har faaet fat paa, ikke er typisk, og at andre Forskere let finder et lignende Antal Eksempler, der viser det modsatte.

Under disse Omstændigheder vil det let forstaas, at den enkelte Forsker paa en Mængde Omraader er ilde stedt. Det overstiger saavel hans Kræfter som hans Pengemidler at samle det uhyre Materiale, som skal til, for at han kan faa Overblik over Situationen.

Det er denne Omstændighed, der har bevirket, at man rundt om i Landene er begyndt at organisere Historieforskningen i

Instituter, der tager et eller andet større Omraade op til Behandling ved Hjælp af Samarbejde mellem en Række Forskere.

Det var denne Tankegang i Forbindelse med Erkendelsen af, at de forskellige Omraader inden for Samfundslivet er saaledes indbyrdes afhængige, at der udkræves en mangeartet Viden for at udrede de filtrede Traade, der laa til Grund for, at Universitetslærerne i Historie og Nationaløkonomi i Fællesskab oprettede »Institutet for Historie og Samfundsøkonomi« i 1927. Det hedder saaledes i en Redegørelse angaaende Institutets Tilblivelse:

»Der har under Overvejelserne været Enighed om Ønskeligheden af at tilvejebringe et Institut til Fremme af et organiseret Studium af de sidste Aartiers økonomiske sociale og politiske Historie, idet man har været af den Opfattelse, at de Emner og det Stof, der foreligger til disse Tidens Historie, er af et saadant Omfang, at en Bearbejdelse deraf er uoverkommelig for Enkeltmand.«

Senere hedder det i samme Redegørelse, at man indenfor Institutets Medarbejderstab og i dets Bestyrelse tænker sig et Samarbejde mellem Nationaløkonomer og Historikere, idet man erkender, at det Stof, som skal behandles, kræver en saa alsidig Indsigt som muligt.

Institutet er altsaa bygget paa to Hovedtanker: 1) den organiserede Indsamling og Bearbejdelse af Kildemateriale, 2) Samarbejdet mellem Nationaløkonomer og Historikere.

De Opgaver, Institutet ved dets Stiftelse tog op, var følgende: 1) En Undersøgelse af Forholdet mellem Arbejdere og Arbejdsgivere i Tiden efter Næringsfrihedens Gennemførelse og indtil vore Dage. 2) En Undersøgelse af Vareprisernes og Arbejdslønnens Bevægelse i Danmark i samme Periode.

Den første Opgave skulde foregaa under Ledelse af cand. mag. Povl Engelstoft, idet dog Magister Hans Jensen skulde behandle den agrariske Side af Spørgsmaalet. Den anden Opgave blev det betroet mig at søge udført. Endelig overdrog Rigsdagen i Anledning af den nær forestaaende Hundreedaarsdag for Indførelsen af de raadgivende Provinsialstænder Institutet at lade udarbejde en Redegørelse for denne Institutions Forhistorie og den Betyd-

ning. Stænderforsamlingerne havde for den sociale og politiske Udvikling herhjemme. Udførelsen af denne Opgave overdroges til Magister Hans Jensen.

Som en fjerde Opgave paatog Institutet sig endvidere at udgive et Kvartalsskrift, hvis Formaal skulde være at bringe regelmæssige Oversigter over de økonomiske Forhold her og i Udlandet samt om de udenrigspolitiske Begivenheder af væsentlig Betydning, ikke mindst at holde Befolkningen à jour med Folkeforbundets Virksomhed.

Man kan vel nok sige, at Institutet ved sin Stiftelse var tungt belastet med Opgaver. Vor Tids store Dygtighed til at skrive Programmer fornægtede sig ikke ved denne Lejlighed, og der er vel heller ingen Tvivl om, at vi, der skulde udføre Programmet i Praksis, ikke var fri for at vakle en Smule i Knæene af Byrdens Tyngde — det gælder i hvert Fald undertegnede.

Det er derfor ret spændende at se, hvorledes den senere Udvikling kom til at svare til Programmet. Hvis der her skulde være en kendelig Forskel, er det jo ikke andet, end hvad man er vant til fra saa mange andre Omraader.

Det første, man maatte foretage sig, var naturligvis Indsamling af Materiale. Under Arbejdet hermed kom man til at virkeliggøre et af Institutets Programpunkter, som jeg ikke hidtil har nævnt, nemlig Anvendelse af Studenter og unge Kandidater som Medarbejdere ved Institutet, og samtidig kom man ind paa at optage en ny og selvstændig Opgave. En af de Kilder, som frembyder sig ved Udforskningen af den nyere Tids Socialhistorie, maa nødvendigvis blive Aviserne. At benytte denne Kilde er imidlertid — som adskillige af Dem antagelig har erfaret — forbundet med det allerstørste Besvær paa Grund af Mangel paa Register over Avisernes Indhold. Man tvinges i Virkeligheden i mange Tilfælde til at gennemblade Aviserne fra den ene Ende til den anden for at blive klar over, hvad de indeholder.

Den Tanke frembød sig da ganske naturligt, om man ikke kunde gøre de paagældende Blade interesseret i en almindelig Registrering, saaledes at man kunde formaa dem til at yde Bi-

drag til en saadan. Man vilde derved have slaæet to Fluor med eet Smæk, idet man samtidig med, at man samlede Materiale ind til de Opgaver, Institutet i Øjeblikket beskæftigede sig med, vilde have banet Vejen for Udforskningen af den moderne Tids Historie i al Almindelighed, og dette ikke alene paa det sociale Omraade, men paa alle de Omraader, som en Avis beskæftiger sig med.

Det lykkedes virkelig at faa de 3 Hovedstadsblade: »Berlingske Tidende«, »Politiken« og »Social-Demokraten« til at yde Bidrag til den nævnte Registrering, saaledes at de rundt regnet yder Halvdelen af de Omkostninger, der er ved Registreringen.

Det lykkedes altsaa her at sætte et Arbejde i Gang, som ikke alene bistaar Institutet i dets egen Virksomhed, men som er af den største Betydning for alle Historikere, der beskæftiger sig med den moderne Tid. Til Gennemgangen af Bladene med denne Registrering for Øje benyttes 3 Studenter, der gennemsnitlig arbejder hver 2 Timer om Dagen. Registreringen foretages i noget forskelligt Omfang for de tre forskellige Blade; for »Politiken«s Vedkommende medtages praktisk talt alle Emner af nogen Betydning; for »Berlingske Tidende«s Vedkommende medtages noget mindre, og af »Social-Demokraten« registreres kun det socialhistoriske Stof. Det er derfor ogsaa klart, at der er betydelig Forskel paa den Hastighed, hvormed Registreringen foregaar. Af »Politiken« er registreret Aargangene 1884—92, af »Berlingske Tidende« 1865—75 og af »Social-Demokraten« er registreret 1871—1918, og man vil naa til Ende med Arbejdet i indeværende Aar. Ialt er der udarbejdet ca. 80,000 Stamkort. Disse er kopieret i nogle faa Eksemplarer, og det er Hensigten at sælge et Eksemplar til hver af de store Biblioteker, som ogsaa besidder en Avissamling. Kortene ordnes dels i Saggrupper, dels efter Stikord; endvidere er der gjort et betydeligt Arbejde paa ved Hjælp af »Politiken«s Honorarprotokoller at erstatte Pseudonymer med det virkelige Forfatternavn. Dette vil naturligvis være af særlig Interesse for Literaturhistorikere. Jeg skal senere give et Eksempel paa, hvorledes man kan benytte det Register, der saaledes er tilvejebragt.

Foruden det Materiale, der saaledes ved Institutets Virksomhed er gjort tilgængeligt, er der med Henblik paa den nævnte Opgave angaaende Arbejdere og Arbejdsgivere paa Grundlag af Fagforeningsarkiver, Fagtidsskrifter og Festskrifter udarbejdet et Kartotek over samtlige Fagforeninger og deres vigtigste Data; dette er tilgængeligt i Institutet og giver hurtig og udtømmende Besked om alle herhenhørende Spørgsmaal. Dernæst er der ved Hjælp af unge Kandidater eller Studerende ved Gennemgang af Blade, Tidsskrifter, Rigsdagstidende o. s. v. udarbejdet et overordentligt stort Arkiv af Sedler med karakteristiske Citater eller andre Oplysninger vedrørende Arbejdsspørgsmaal.

Dette Materiale vil naturligvis først og fremmest blive benyttet ved Udarbejdelsen af de nævnte Monografier, men det er rimeligt, at det — naar Tid dertil haves — vil blive systematiseret paa en saadan Maade, at det ogsaa vil kunne benyttes af andre end den, der har forestaaet, eller de, der har deltaget i Indsamlingen deraf.

Med Henblik paa Stænderforsamlingens Historie er der ogsaa gjort et betydeligt forberedende Arbejde, som vil komme andre Forskere til Gode, der beskæftiger sig med denne Tidsperiode; der er saaledes udarbejdet et Register over Stænderprotokoller og Stændertidender af samme Art, som foreligger for den senere Rigsdagstidende. Dertil kommer, at den Gennemgang af andet Arkivstof vedrørende Stænderforsamlingerne gennem det Værk, der udarbejdes, vil komme Forskningen til Gode.

Man maa i det hele have Lov til at vente, at en fyldig Belysning af de Emner og Idéretninger, som kom til Udtryk paa Stænderforsamlingernes Forhandlinger, vil betyde et væsentligt Bidrag til Forstaaelse af den paagældende Tids sociale og økonomiske Forhold og af den efterfølgende politiske Udvikling.

Forinden jeg gaar videre i Omtalen af, hvilket Materiale der er indsamlet af Institutet, skal jeg lige nævne, hvad jeg selv anser for et værdifuldt Biprodukt af Institutets øvrige Virksomhed. Institutets Formand, Dr. Munch, udkastede engang den Tanke, om det ikke skulde være muligt at samle en Kreds af interesse-

rede Personer til Drøftelse af bestemte Emner i Lighed med, hvad der finder Sted i visse udenlandske Instituter.

Foranlediget herved besluttede to af Institutets Medarbejdere, cand. mag. Engelstoft og Magister Hans Jensen, at forsøge blandt de statsvidenskabelige og historiske Studerende og yngre Kandidater at oprette en Studiekreds, der skulde hente sine Emner fra den Periode, som Institutet for Tiden behandler. Man vilde derved tjene det dobbelte Formaal at faa indsamlet et betydeligt Materiale og træne de unge Mennesker til selvstændigt Arbejde. Dette Forsøg viste sig at være vellykket. De unge Mennesker viste nemlig en overordentlig Arbejdsenergi.

Arbejdsmetoden er den, at en enkelt af Kredens Medlemmer udarbejder en Afhandling om et opgivet Emne; denne mangfoldiggøres derefter og sendes rundt til Kredens Deltagere, hvorefter der et Par Dage senere holdes et Møde, hvor Afhandlingen stilles til Diskussion. De Afhandlinger, der paa denne Maade er udarbejdet, har vist sig at være saa gode, at de er fundet værdige til Udgivelse, og en Samling paa omkring 10 af dem vil blive offentliggjorte til Efteraaret.

Ogsaa den Opgave, som jeg har arbejdet paa, har givet Anledning til Indsamlingen af et overordentligt stort Kildemateriale, som forhaabentlig kan komme andre Forskere tilgode. Det drejer sig, som nævnt, om Varepriserne og Arbejdslønnens Historie siden Midten af forrige Aarhundrede.

En Del af det Arbejde, som her er gjort, bestaar i en Bearbejdelse af forholdsvis let tilgængeligt Materiale. I denne Kategori falder først og fremmest en Bearbejdelse af det Prismateriale, som findes i den af Mæglerkorporationen i Henhold til en Forordning af 1808 udgivne ugentlige Liste over Engrospriserne paa en Række Varer. Dette Materiale er uddraget af Listerne og bearbejdet paa forskellig Vis og gjort tilgængeligt i Institutets Arkiv; saaledes at der derigennem foreligger en bekvem Oversigt over Prisbevægelsen fra 1855 til 1913.

Dette Materiale er endvidere suppleret og kontrolleret ved en Gennemgang af Den grønlandske Handels Regnskabsbilag i samme Periode. Det drejer sig her om Indkøb af Varer til Kolo-

niernes Forsyning, og man vil forstaa, at der her er Tale om et meget stort Udvalg af Varer.

Af større Betydning er formentlig det Arbejde, Institutet har gjort for at belyse Detailpriserne og Huslejens Udvikling i denne Periode. Det Materiale, der i denne Henseende er indsamlet, er af temmelig original Art. I mine Bestræbelser for at skaffe Detailprismaterialet gjorde jeg først et Forsøg med at avertere i Bladene efter Kontrabøger eller stærkt specificerede Husholdningsregnskaber. Paa denne Vis kom vi ogsaa i Besiddelse af et vist Materiale, som dog var meget spredt og uensartet.

Imidlertid gjorde jeg den Opdagelse, at der rundt om ved Jurisdiktionerne fandtes en Del gamle Butiksjournaler, Kladder og Hovedbøger, som hidrørte fra Konkursboer.

Ved nærmere Efterforskning lykkedes det mig at opspore, at der ved Skifteretten i Aarhus, Odense og Varde fandtes et meget righoldigt Arkiv af saadant Materiale. Et enkelt Sted var det stuvet sammen i en fugtig Kælder, hvor det blev gravet frem af en Skov af Mug; et andet Sted fandtes det hulter til bulter paa et meget tørt Loft, saaledes at Fremdragelsen af hver Protokol frembragte en Sky af Støv, men frem i Lyset kom det, hvorefter det blev transporteret til København.

Ved Hjælp af dette Materiale er det lykkedes at give et ret tilforladeligt Billede af Butikspriserne paa henimod 30 af de vigtigste Varer i Perioden 1855—1913. I Institutets Arkiv henligger nu en Dyrge af Lister, hvorpaa Priserne med 1 Maanedes Mellemrum er uddraget af disse Bøger, og som maaske af andre kan benyttes til et mere detailleret Studium end det, hvortil vi foreløbig har anvendt det.

For Huslejens Vedkommende er Situationen den, at der foreligger officiel Huslejestatistik for København med 5 Aars Mellemrum fra 1880. Forud for den Tid fandtes intet. Det viste sig imidlertid, at der i nogle københavnske Blade fandtes et betydeligt Antal Huslejeannoncer med opgivet Husleje. Vi besluttede da paa Grundlag af en Gennemgang af Annoncespalterne i »Adresseavisen« at lave en Huslejestatistik for Tiden fra 1855—1880. Ved Gennemgang af de sidste Par Maaneder forud for hver Flyttedag

kunde man opnaa 40 til 80 Lejeangivelser for hver Lejlighedstype, og dette har vist sig tilstrækkeligt til paa ret tilforladelig Maade at beskrive Huslejens Niveau og Bevægelser i det paagældende Tidsrum.

Den næste Opgave var at opnaa en klarere Forestilling om Arbejdslønnens Bevægelse, end de hidtidige Undersøgelser har givet. Vi henvendte os i denne Anledning til et stort Antal ældre Virksomheder med Anmodning om Udlaan af eventuelt Arkivmateriale til Belysning af Arbejdslønnen.

Paa denne Maade kom vi i Besiddelse af Lønningsbøger fra nogle faa gamle Firmaer, mens andre selv uddrog de paagældende Oplysninger af deres Bøger og sendte os.

Det Materiale, vi paa denne Maade fik, var dog for lille til i sig selv at gælde for typisk. Dets Betydning kunde ganske vist i nogen Grad kontrolleres ved andre foreliggende Lønoplysninger, som f. Eks. den med visse Mellemrum foretagne officielle eller halvofficielle Lønstatistik, men det var dog i høj Grad ønskeligt at supplere Materialet yderligere.

Et Forsøg viste nu, at der i »Socialisten« og »Social-Demokraten« i Forbindelse med deres Behandling af aktuelle Arbejderspørgsmaal fandtes en Mængde spredte Løngivelser. Ved Hjælp af det af Institutet udarbejdede Avisregister har vi saa gennemgaaet de Notitser og Artikler, som behandler Arbejds løn og Striker, idet Lønoplysninger fandtes under begge Grupper.

Paa denne Maade har vi faaet et overordentligt stort og vanskeligt øverskueligt Materiale frem, omfattende dels Talangivelser for Løn og Arbejdstid, dels en Række Bemærkninger angaaende Arbejdsforholdene, som giver et overordentlig levende Indtryk af Arbejdsvilkaarene, og hvad Arbejderne og deres Førere selv tænkte om disse; undertiden ogsaa ved Polemik med andre Blade eller Klasser, hvad disse mente om Forholdene. Ogsaa om Arbejdsløsheden i ældre Tid har vi paa samme Maade indsamlet Materiale.

Dette Materiale er naturligvis vanskeligt at systematisere, men meget kan der gøres i saa Henseende, derom vil den Bog om Arbejds lønnen i Danmark fra ca. 1850 til 1913, som udkommer

til Efteraaret, bære Vidne. Foruden det Stof, som vil være at finde deri, og som altsaa bliver overordentligt let tilgængeligt, vil der imidlertid i Institutets Arkiv findes det hele brogede Stof, som er uddraget af Bladet, og dette vil utvivlsomt være af ikke ringe Værdi ved en bredere Beskrivelse af de sociale Forhold i den paagældende Periode.

Tilbage staar endnu at omtale den Afdeling af Institutet, som beskæftiger sig med Udgivelsen af Tidsskriftet. Det Tidsskrift, vi udgiver, er af en ret enestaaende Karakter; de Artikler, det indeholder, bliver nemlig som Regel til efter en omfattende Stofindsamling, hvori flere Personer deltager. For at tilvejebringe dette Stof er det nødvendigt at følge nøje med i, hvad der passerer rundt om i Verden paa de paagældende Omraader, og en Mængde dansk og udenlandsk Tidsskriftlitteratur maatte derfor gennemgaaes. For at det paa denne Maade indsamlede Materiale kunde nyttiggøres for en større Kreds, besluttede man at lave et Register over samtlige de Tidsskrifter indenfor de paagældende Omraader, som findes i københavnske Biblioteker. Der skrives et Kort for hver Artikel, indeholdende Tidsskriftets Navn og Dato, Artiklens Titel, Sidetal samt et kort Resumé af Indholdet. Disse Kort ordnes derefter i et Kartotek efter sagligt Indhold. Kortene mangfoldiggøres og gives i Abonnement hovedsagelig til Biblioteker.

Ogsaa dette Kartotek maa antages at blive af ikke ringe Betydning, navnlig for den fremtidige Historieforskning, idet man derigennem let vil kunne orientere sig i den paagældende Tids Literatur paa et forholdsvis stort Omraade.

Selve Tidsskriftet behandler naturligvis i Hovedsagen rent aktuelle Spørgsmaal, men hvert Hefte indeholder en udenrigspolitisk Kronik, der ligeledes vil være et godt Middel til at orientere sig i den paagældende Side af Historien.

Jeg har nu givet en Oversigt over den Side af Institutets Virksomhed, som bestaar i Stofindsamling. Paa dette Omraade tør det nok siges, at der er gjort en betydelig Indsats. Hvorledes

har nu Institutet udnyttet det saaledes indsamlede Stof? Ja, her er Resultatet maaske knap saa straalende. Noget er der dog i denne Henseende udrettet.

Inden dette Aars Udgang vil der saaledes — foruden den tidligere nævnte Samling social-historiske Afhandlinger — komme til at foreligge en Monografi af cand. mag. Povl Engelstoft og cand. mag. Georg Nørregaard over Arbejderorganisationens Oprindelse. Den af mig udarbejdede Monografi over Arbejdslønnen i Danmark fra ca. 1850 til 1913 vil udkomme i Oktober, og af Stænderhistorien vil 1ste Bind blive færdig til Trykning i indeværende Aar. Det siger imidlertid sig selv, at det indsamlede Stof vil kunne danne Basis for langt videregaaende Arbejder end dem, der saaledes er under Arbejde. Principet er at gøre Stoffet tilgængeligt for Forskningen, og det er jo mere end sandsynligt, at Folk udenfor Institutets nuværende Medarbejderkreds vil kunne faa Øje paa andre interessante Momenter deri end dem, vi har hæftet os ved. Vi betragter stadigt det indsamlede Erfaringsmateriale som mere betydningsfuldt end vore egne Kommentarer dertil.

Jeg kommer dernæst til det andet Punkt paa Institutets Program, nemlig Samarbejdet mellem Nationaløkonomer og Historikere. At give konkrete Eksempler paa dette Samarbejde er ikke muligt. Naturligvis betyder det daglige Samvær med dets Udveksling af Synspunkter en Værdi for os alle. Jeg skal nu ikke udtale mig om, hvilken Betydning mine Kolleger tillægger denne Side af Sagen, men kun gøre den Bemærkning, at jeg for mit Vedkommende har lært overmaade meget deraf.

For Nationaløkonomer tror jeg, at Omgang med Historikere og Arbejde med historisk Materiale er af den allerstørste Betydning. Jeg kan fuldt slutte mig til, hvad en norsk Kollega, Dr. Keilhau, der selv i de senere Aar har beskæftiget sig med historisk Forskning, sagde derom: »Enhver Nationaløkonom«, sagde han, »bør i en vis Periode beskæftige sig med Historie, og han vil faa et andet Syn paa mange Ting«.

Den nationaløkonomiske Videnskab beskæftiger sig med at ud-

forske, hvorledes Mennesker reagerer økonomisk. Man kan i denne Henseende fastslaa visse Tendenser af mere eller mindre omfattende Almengyldighed. Paa Grundlag heraf vil man kunne systematisere et vist Sæt af Kræfter, som altid er i Virksomhed, og beregne deres Virkninger under Forudsætning af, at ingen nye Momenter kommer til.

De politiske og retlige Forhold samt de ideelle Strømninger, som i det levende Samfund er i fortsat Veksling, griber imidlertid ind og forstyrrer vore Cirkler, og kun Beskæftigelsen med det historiske Erfaringsmateriale kan holde os i den fornødne Kontakt med Virkeligheden, saaledes at vore almindelige Teorier kan gøres frugtbringende. Jeg anser derfor Opfyldelsen af denne Side af Institutets Program for værende af stor Betydning for Nationaløkonomerne. Men ogsaa for Historikerne skulde jeg mene, at de Synspunkter, vi møder med, vil kunne bidrage til at lette Fortolkningen af det uhyre brogede Materiale, som Samfundslivet i dets mange forskellige Former frembyder.

Naar jeg nu til Slutning skal søge en samlet Bedømmelse af Institutets Betydning for Historieforskningen, saa vil jeg sige, at det er min faste Overbevisning, at en Institution som denne har en overmaade betydningsfuld Opgave at løse. I lang Tid har Naturvidenskaberne haft deres Instituter, der virkede som Central for det paagældende Forskningsarbejde. Her samlede man Stof, her udførte man Eksperimenter, her udvekslede man Synspunkter.

Med Hensyn til Institutet for Historie og Samfundsøkonomi, da staar det jo først ved Begyndelsen af sin Virksomhed. Det maa nærmest betragtes som en Prøvetid, vi har gennemlevet, men af hvad jeg her har meddelt, vil De forstaa, at Begyndelsen ikke er helt daarlig. Institutet har i ikke ringe Grad virket som en saadan Central. Foruden 4 faste Medarbejdere har 10—15 studerende eller unge Kandidater været mere eller mindre fast knyttet til Institutet. De har bistaaet ved Stofindsamlingen eller deltaget i Studiekrelsene og deltaget i de Fællesmøder af samtlige Medarbejdere, som Institutet med Mellemrum holder. De trænes der-

igennem op til at systematisk Forskning, og det kan næppe undgaa at sætte sig et vist Spor i deres fremtidige Livsgerning. Men der er Grund til at tro, at mere kan opnaas, hvis Institutet opretholdes i Fremtiden, Stofindsamlingerne vil vokse. Samarbejdet vil udvikles og der er Haab om, at Institutet efterhaanden i højere og højere Grad vil komme til at indtage en Plads som Central for den rene Forskning inden for de Omraader, som falder ind under dets Virksomhed.

Jørgen Pedersen.

OVERSIGT OVER PERSONHISTORISK LITTERATUR I 1929.

MEMOIRER.

Enken efter den i 1920 afdøde produktive Historiker, Dr. *Alexander Thorsøe* har udgivet dennes *Erindringer* (Aschehoug), til hvilke Professor Knud Fabricius har knyttet et Forord. Thorsøe hørte vel ikke til »de store«, men gennem et langt og arbejdsomt Liv har han frembragt historiske Arbejder, der har betydet en Del i oplysende historisk Retning. Hans noget tørre og lidt ensformige Fortællemaade præger ogsaa *Erindringerne*, der giver et godt Billede af den stille, beskedne Mand, som T. var. Store Begivenheder beretter han ikke om, men Bogen rummer ganske gode Karakteristiker som f. Eks. af Filosofen Hans Brøchner, der behandles ret indgaaende, Martensen-Larsen o. fl. af hans Ungdoms Universitetslærere. Ogsaa om T.'s Forhold til Andræ, Geheimelegationsraad Vedel, Prins Hans o. fl. fortæller Bogen.

Den gamle socialdemokratiske Politiker *A. C. Meyer* har i *En Agitators Erindringer* (Woel) fortalt let og fornøjeligt om sit brogede Liv fra Fødselen og til et Par Aar efter Aarhundredskiftet, om Lærearene paa Symaskinefabrikken, om sit journalistiske Arbejde og om sin politiske Virksomhed. Sang og Musik har spillet en stor Rolle i hans Liv, og man faar af Bogen det Indtryk, at han er gaaet gennem Livet med Sang paa Læben.